

Published on www.bilvavi.net

[Home](#) > תפילה 133 חוס

תפילה 133 חוס

'חוס ורחם' - מלשון חסות ורחם

"שמע קולנו השם אלוקינו, חוס ורחם עלינו" (הברכה השש עשרה בתפילת שמונה עשרה) - טבעה של בקשה זו בתפילה היא: שהקב"ה יחוס עלינו וגם ירחם עלינו. מה העניין לבקש מהקב"ה שיחוס וגם שירחם?

העניין בבקשה חוס הוא לא רק עוד פנים לרגש הרחמים של הקב"ה, שבגינו הוא ישמע את תפילתנו, יקבל אותן ויממש אותן, אלא חוס נקרא חוס מלשון "בצל כנפיו, יחסיון" (תהילים לו ח). בשורש המילה: חוס קיים רעיון החיסיון, כאשר חסים על מישהו, חוסים מעליו, מגוננים עליו.

מכאן, שחסיון אין עניינו רק לרחם, כפי שראובן הנמצא במקום אחד מרחם על שמעון שנמצא במקום אחר והוא מסייע בעדו מרחוק, אלא עניינו של חוס הוא שראובן החס על שמעון מכניס אותו לביתו - 'בצל כנפיו הוא יחסה' ובכך מתקיים שורש ההצלה.

כך גם העומק במשמעות המילה רחמים. כפי שכבר הוזכר לעיל בדברי המהר"ל: רחמים נקראים רחמים מלשון רחם, כשם מרחמת על בניה היא לא רק מסייעת בעדם, ברגש הרחמים היא גם משיבה אותם אליה - אל רחמה.

על כן מופיע בתפילה חוס וגם רחם. בבקשה לרחמים כשלעצמם עוד יתכן שהמרחם עוזר למרוחם שנמצא מרחוק, אבל כאשר מתגלה חוס ורחם הרי שהמרוחם נכנס תחת כנפיו של מי שחס עליו והוא גם מעין עובר ברחם אמו.

אם כן, בעומק טבעה של הבקשה לחוס ולרחם עלינו, אנחנו לא רק מבקשים שהקב"ה ישמע את תפילתנו כפשוטו ולא רק שהשם בשמיים ואנחנו על הארץ, אלא כפי שבני אדם שעומדים אחד ליד השני ושומעים היטב את שנאמר - כך יתגלה עומק השמיעה כשאנחנו נמצאים אצל הקב"ה יתברך שמו. הוא חס עלינו והרי שאנחנו חוסים בצל כנפיו, הוא מרחם עלינו ואנחנו כביכול שבים למדרגת התכנסות ברחם אמנו.

כאשר חוסים אצל יתברך שמו, זה כמו דיבור ישיר בין איש אל רעהו שנמצא עמו, שנמצא אצלו, ולכן הוא שומע את הדברים - זה עומק הבקשה של "שמע קולנו השם אלוקינו, חוס ורחם עלינו".

טבע האדם - שאיפה ל'חסות בצל'

יש עומק נוסף בבקשה לחסות בצל כנפי יתברך שמו: "בצל כנפיו יחסיון", זו בקשה לא רק בערכין של תפילה, שלפיה אם האדם חוסה אצל הקב"ה - "קרוב השם לכל קרוביו לכל מי שיקראוהו באמת" (תהילים קמה יח), אלא עומק הבקשה של חוס היא בעצם שורש עמוק בתפיסת חיים פנימית של נשמת עם ישראל.

כאשר אדם נולד הוא זקוק לאמו מרגע צאתו מרחמה, הוא מצפה ממנה להאכיל אותו ולא רק זאת הוא מצפה ממנה לקבל חום, הוא מצפה ל"צל כנפיו יחסיון". כפי שנתבאר בעומק הדבר - הקשר הזה נוצר טרם היוולדו של האדם, כשהוא מתפתח ז ירחין-ט ירחין ברחם אמו, אז מוטבע אצלו הקשר, משם נובע עומק הצורך של התינוק לקשר עם אמו, לא רק לצרכי הזנה, ניקון הגוף וכדומה, אלא לצורך הקשר הנפשי עם האם. הוא הורגל להיות ברחם אמו ז ירחין - ט ירחין ולכן נפשו התרגלה לצורך לחסות במקורו בשורשו. לאחר שיצא לאוויר העולם, הצורך באותו קשר הולך ונמשך. לכן על פי טבעו

של העולם, התינוק בוכה כשהוא מתגעגע לאמו, כשהוא רוצה להרגיש את חומה, כשהוא רוצה לחסות בצילה. **זה כלל החל על כל אדם ואדם.**

מהלך החיים - מחסות האם לניכור חברתי

כאשר אדם גדל הוא מתוודע אט אט לעולם - הוא הולך לגן, הוא הולך לתלמוד תורה הוא יוצא לדרך - כבר בצעירותו בהיותו בן שנתיים, בן שלוש הוא מתחיל לחוש בהתנכרות מצד הסביבה: **"ויתנכלו אליו..." (בראשית לז יח, רש"י) "...ולא יכלו לדברו לשלום" (בראשית לז ד).**

לאט לאט מגיע האדם לסתירה של החיים: מחד גיסא, הוא חש ברחם אמו את שורש היניקה שממנה הוא בא, הוא מרגיש את חומה ואהבתה - בצל כנפיה הוא חוסה, ומאידך גיסא כשהוא יוצא לאוויר העולם הוא לאט לאט מתחיל לחוש בהתנכרות כלפיו.

ככלל, אין אדם שלא עובר את התהליך הזה. בתחילה, כשהוא חש שמהו או מישהו מזיק לו, מפריע לו או מתנכר אליו הוא בורח חזרה לאמו כי הוא זקוק לה. עם התפתחות האדם הסתירה הזו בחייו נמשכת: מצד אחד, הושרש בו עומק החום שהוא קיבל ברחם אמו, ומצד שני ככל שהוא גדל: **"...וישנאו אותו ולא יכלו לדברו לשלום..."** - האדם צובר עוד ניכור ועוד ניכור ועוד חוסר אמון בבני אדם שסובבים אותו.

במקרה הקל זה יתבטא בהיעדר גילויי אהבה, בהיעדר גילויי רחמים, אולם במקרים קשים יותר ייתכנו גילויי אכזריות, גילויי התנכרות, מריבות, לשון הרע ושאר 'מרעין בישין' שמלווים את היחסים בין בני האדם.

עם הזמן סופגת נפש האדם את ביטויי ההתנכרות הללו ועל כן יש מי שייקשר יותר ויותר לאביו ולאמו: **"רדופה לילך לבית אביה"** (יבמות מב עמוד ב). אף שהוא גדל או היא, עדיין מוטבעת בו או בה הנטייה לשוב לבית ההורים. ככל שהניכור וחוסר החמימות מתגלה בחוץ, כך רדוף יותר האדם לשוב לחיק משפחתו - לאביו ולאמו.

אולם יש מי שככל שיתנכרו אליו אחיו, תתחשל נפשו ותלבש כסות או מחסום כמו גלדים על גבי גלדים, ואז תישכח טביעת החום ותלך ותיעלם תחושת החמימות של **"בצל כנפיו יחסין"**.

שלב הבחירה - מעבר מחסות ההורים לחסות הקב"ה

לאט לאט האדם גדל, הוא נעשה בן יג שנים, הוא נעשה בן חוב, הוא יוצא למציאות של החיים והוא לומד להסתדר בכוחות עצמו. בהמשך, על פי דרכו של עולם מגיע גם הוא 'בְּסֵעֶתָא דְשִׁמְיָא' להוליד ילדים, ויש מי שחוסה בכנפיו שלו, בסדר הזה הולך וחוזר. יתברך שמו.

במהלך חיים זה, האדם עומד מול ניסיון, בעומק ההתנכרות הוא ניצב מול בחירה אמיתית: האם לשמר את הקשר מול משפחתו - את הקשר שדורש אהבה, שדורש חום - לחסות בכנפיו של מישהו, או שהוא ישמר את הקשר של "בצל כנפיו..." , אך לא במובן שאתו הוא נולד אלא בבחינת "כי אבי ואמי עזבוני והשם יאספני" (תהילים כז י). כלומר הוא מחפש לחסות בצל כנפי השם יתברך.

תפקיד ההתנכרות - בניית גדלות הנפש

משלב שבו האדם קטן, זקוק לחום, רדוף ללכת להוריו בכל פעם שקשה לו כדי שינחמו אותו, הוא מגיע לשלב שבו הוא חווה התנכרות שהולכת וגדלה.

תפקיד ההתנכרות: מחד גיסא לגרום לאדם לבטא גדלות נפש ולהיות אדם לעצמו - לבנות את עצמאותו, ומאידך גיסא באופן עמוק יותר, ההתנכרות החיצונית צריכה להחדיר באדם את העומק של תוקף נפשו, האדם בונה את עומק הנפש שלו במפגש מול ההתנכרות.

אין הכוונה שהוא יהפוך לקר ומנוכר כאדם שאינו זקוק לחום, שאינו זקוק לחסות בצל כנפיו של מישהו. בניית עומק נפשו לא נבנית על גבי זה שהאדם יהפוך לקר ולא נזקק לחום, אלא דווקא ככל שהוא גדל, הניכור הזה הולך וכואב אצלו בנפש, השפעת צל כנפיי ההורים הולכת ופוחתת והופכת למציאות מעשית אצל רוב בני האדם ואז מכיר האדם שאין אצל מי לחסות, אלא בצל כנפי יתברך שמו - **"בצל כנפיו יחסין"** - אז הנפש מכירה ומרגישה.

תוחלת חיי אדם בעולמנו היא בין 70-80 שנה, חיים שבחלקם הגדול מתאפיינים בחיי ניכור, כך מאז ימות קין והבל: "... **יְהִי בְהֵיוֹתְם בְּשָׂדֵה, וַיִּקֶּם קַיִן אֶל-הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ...**" (בראשית ד ח). כך העולם כמנהגו נוהג מאז ראשית הבריאה בכל הדורות כולם: בתוך המשפחה עצמה, בין בני משפחה קרובים, בקרב בני תורה, בתוך עולמו של בן תורה, בין תלמידי חכמים שהיו בישיבה יחד. מחלוקות שנוגעות אף בקשר בין יידיים שהיו קרובים, מפרידות בין זה לזה, מה שהיה נראה כקשר שיכול להימשך זמן רב הופך כהרף עין כלא היה.

כל אלה הם שורש קלקול של 'עלמא דפרודא' של מקום חשוך, של מחשכי ארץ וערפל לאומים. מול זה צריכה להתגלות בעומק נפשו של האדם ההכרה של "**ויתנכלו אליו...**" "**...ולא יכלו לדברו לשלום**". מחד גיסא זה עומק של קלקול, אבל מאידך גיסא זה הכח שמעורר את נפש האדם פנימה להכיר ולהבין שמציאות החיים כאן 'בהאי עלמא' זו מציאות של ניכור שאי אפשר לחיות בה, אלא חייבים לגלות עולם אחר - עולם של חמימות, עולם של "**בצל כנפיו יחסיון**".

השפעת הניכור על נפש עדינה

בני אדם מחפשים ניצוצות של אהבה, ניצוצות של קשר. יש יחידים שזוכים לקשר טוב: בין בנים להורים, בין בני זוג, אבל בקרב רוב בני האדם הקשרים בינם לבין הסובבים אותם רעועים ופעמים אף גרועים מכך. רוב בני האדם שמסתובבים כאן 'בהאי עלמא' הם בעצם בודדים. מה יש להם לכאורה? הרבה כעיס אך רעות זו אינה רעות אמיתית, אלא ביטוי של ביטול זמן משותף בין בני אדם. כדי לא להרגיש את עומק הבדידות הם מתקשרים עם זולתם ובכך מדמים קשר איש לרעהו אבל 'ליבא דאמת' איש ברעהו מדברים אחד על השני, אין נאמנות והקשר הזה אינו אלא דמיון 'דעלמא' גמור. יש מעט אמת, מעט אהבה, מעט חום, רוב רובו של 'האי עלמא' הוא מציאות של ניכור, של חיים נטולי אהבה.

ככל שהאדם עדין יותר, ככל שהאדם מרגיש יותר, ככל שנשמת ישראל שבו ערה יותר, גלויה יותר, הסבל של הנשמה הנוכחת בעולם הוא קשה יותר.

תהליך ההתנכרות שחוו בני אדם גסים בנפשם שהיו עדיני נפש, גרם להם להתיימשך מבני האדם ולהפוך לגסים ובלתי מרגישים הרגשות דקות - הם חשים שהם יכולים לעבור כאן את העולם. אולם הרגשה זו שהאדם יכול לעבור כאן את העולם נובעת בדרך כלל מאטימות הנפש. בעוד מי שמשמר את הרגש של ילדותו, של היותו עובר ברחם אמו, אליו הוא מתנגע במשמעות של - "**בצל כנפיו יחסיון**", הוא נעשה בר דעת, הוא כבר מבין וכוח הנפש שלו תובע תביעת אמת למצוא חיים כאלה, לא חיי חומר אלא לגלות מציאות של חיים, לגלות את מי שאמר ו'היה העולם'.

החסות תחת ההורים כמשל לחסות בצל יתברך שמו

סדר הימים של אלול ותשרי, בתחילה: "**...אני לדודי ודודי לי...**" (שיר השירים ו ג), ראש השנה: "**...לדוד השם אורי וישעיי...**" (תהילים כז א), יום הכיפורים - מחילת עוונות **...כי אבי ואמי עזבוני והשם יאספני...**" (תהילים כז י), "**...עד כי יצפנני בסכה...**" (תהילים כז ה).

ימים אלו לא באים רק כדי להסדיר מרור, אלא זו דרך החיים שבה השכינה שורה על האדם והוא חוסה בצל כנפי הבורא. מטרת סדר הימים הללו היא להגיע תחילה למהלך של געגועים: "**אני לדודי ודודי לי**", להתגלות של געגועי הנפש שכמהה לשורשה, למקורה, לבוראה.

כשהגעועים האלה מתקיימים בדרך הנכונה, האדם עולה בסולם, הוא עולה בסדר הימים עד שהוא מגיע ל"**בצל כנפיו...**". סוכה לצל עשויה- הוא נמצא בצל יתברך שמו, 'צילה דמהימנותא' (צל האמונה).

כשאדם חוסה בחיי העולם הזה תמיד תחת אביו ואמו, הוא נמצא ב'משל' של החיים - זה מהלך חיים של אדם כשהוא קטן, אם הוא נשאר במצב זה כל ימי חייו, זו היא קטנות חמורה. זו אינה קטנות אם משתמשים בה רק כמשל לתכלית הרצויה - לחסות בצל האל, אבל אם מעמידים את כל מהות החיים על זה, זו קטנות.

חלק גדול מבני האדם מתרועעים עם חבריהם אבל הרעים הללו הם כקליפת השום, כמעט אין ביניהם נאמנות ואינם אלא דמיון בעלמא. ואילו חלק לא קטן מבני האדם חיים מבודדים ומנוכרים ורק לזער פה ולזער שם, יש שייכות אמיתית למישהו.

אך מהות החיים של נשמת ישראל היא: שעומק הטביעה שהייתה בקטנות להיות בצלו של מישהו לא נחלשת, התנכרות אחיו לא מולידה אצל האדם קהות רגשות, אלא היא מולידה אצלו תביעה לחפש מפלט - מקום שבו אפשר לחיות חיים עמוקים, חיים שעטופים באהבה- בחמדת השם יתברך שמו.

ככל שאדם מתבגר יותר ומכיר יותר את החיים, הוא חייב להגיע להכרת האמת, לא כי אמרו לו, לא כי הוא שמע, אלא כי הוא מכיר ומרגיש את מציאות החיים, את העול של החיים, את כובד המטלות שנושא כל אדם על כתפיו. סגנון החיים וריבוי טרדות העולם תובעים מהאדם לחפש מקום שהוא יכול לחיות שם ב'ניחא' (בנוחות).

בני אדם רבים מחפשים זאת בתוך ביתם אבל מעט מאוד מוצאים. מי שמוצא הוא בר מעלה, מחד גיסא - הוא זכה בשלום בית, אך מאידך גיסא יש לבדוק שזו לא הטיה שגורמת לו לסבור שאלה החיים, כי אז הוא מאבד את הצורך בחיפוש עליון יותר. בעוד מי שלא זכה - מצד אחד זה העדר של זכות, אך מצד אחר יש כאן גילוי שהקב"ה נתן לו את הכוח - הוא עורר אותו לחפש חיים יותר פנימיים, חיים שיש אצל מי לחסות תחת כנפיו.

כפי שעובר ברחם מרגיש את ליטופיה ואת חומה של אמו, הוא מרגיש שהוא חוסה אצלה, כך אדם שמכיר ומרגיש את מי שאמר ו'היה העולם' - "**חבוקו ודבקה בך**" זו לא רק ממרא, זו לא ידיעה, זו הרגשת נוכחות אלוקית שעוטפת את האדם, הוא מרגיש את אהבת יתברך שמו אליו. זו צורת חיים אמיתית, צורת חיים שהאדם דורש ומבקש מכוח הניכור הנורא שהיה בכל הדורות כולם. הוא מבקש מקום של ניחא (נוחות), של אהבה, של חמימות, מקום שכולו טוב והוא מוצא זאת אצל השם יתברך.

תחילת התנועה מהנפש הבהמית, ובעומק מהנפש הרוחנית:

בתחילה זה נעשה מכוח 'ההכרח לא יגונה' כי הוא בורח מהניכור של העולם אבל 'ליבא דאמת' זה נובע מעומק תשוקת הנשמה ששם בלבד היא יכולה לרוות את צימאונה.

כך שמרוב הניכור שנמצא בעולם, אף הנפש הבהמית של האדם, מי שהוא מעט בעל נפש עדינה ורגישה, מבקשת לתבוע את קרבת השם.

למעלה מכך, כבר מונחת הסוגיה של בקשת עולם רוחני. ככל שהנפש של האדם רגישה, לא רק נפש בהמית של חומר, אלא נפש שהתגלה בה מעט אור רוחני, עצם השהות שלה כאן בעולם היא מעין גיהנום עלי אדמות.

וכל כך למה? העולם כולו מלא בעבירות, בטומאה ובמעשים הנוגדים את רצון השם יתברך, ולכן ההרגש ד'קדושה של הנפש סובל מעצם ההימצאות בחיי העולם הזה, במקום שכמעט כולו נגד רצון השם יתברך ורק מעט מתגלה 'אמרתי ונעשה רצוני'.

עומק הכאב מההימצאות בעולם הזה תובע מהאדם הסובל לתור אחר חיים במקום אחר. אין כוונת הדבר שגוף האדם שואף לעזוב את העולם ולעלות לגן עדן, אלא שהאדם נקשר כאן ב'האי עלמא' אליו יתברך שמו. הוא נכנס לעומק תורתו, הוא חי על אף שהוא כאן בעולם בדומה למלאך השם צבקות. הוא לא נוכח בעולם כפי ששאר בני האדם נוכחים בו, על אף שהקב"ה שם אותו כאן בגופו, במעמקי נפשו הוא נמצא במקום אחר. על פי דברי שמעון בר יוחאי: "**ראיתי בני עלייה והם מועטים**" (סוכה דף מה עמוד ב) - הם נמצאים בעלייה, הם לא נוכחים כאן.

שני החלקים הללו: הן החלק הגשמי, שרוצה להימלט מהניכור הקשה שנמצא בעולם ותובע לחיות במקום אחר, והנהחלק השני, כפי שנתבאר בחלק של הנפש הרוחנית, כשרגש האדם הרוחני גלוי קמעא, הוא סובל מעצם ההימצאות שלו בעולם. קל וחומר כשהוא נפגש עם עושי רע: כשהוא רואה מעשים רעים, כשהוא שומע דברים רעים, אזי נפשו סובלת סבל רב. מי שכל חייו סבל הם - אביו לו - קשים חייו מנשוא.

העצה - הפניית שני חלקי הנפש לחסות בצל יתברך שמו

העצה האמתית למי שהוא בעל נפש בהמית שחשה את הניכור, ולמי שהוא בעל רגש של רוחניות, היא למצוא לעצמו חיים של: "**שמע קולנו השם אלוקינו חוס ורחם עלינו**".

מה טמון בעומק הבקשה?: שמע קולנו השם אלוקינו- חוס - תגלה לנו את מקום החיים הפנימי כאן בעולם, שעל אף שבגופו נמצא האדם כשאר בני האדם, הנפש שלו חוסה בעולם פנימי. הוא חוסה בעומק פנימיות עצמו, הוא חוסה בעומק פנימיות התורה והוא חוסה כביכול: "**חבוקו ודבוקה בך**" אצל יתברך שמו.

נפש ישראל אמיתית שנמצאת כאן 'בדור דידן' היא נפש מסוכסכת: או שהיא סובלת סבל בל יתואר או שהיא בורחת אליו יתברך שמו. חלק מהנפש שנמצא כאן בעולם סובל וחלק מהנפש נמצא בעולמות פנימיים עמוקים, במעמקים הפנימיים של התורה, במעמקים של אורו יתברך שמו.

אם לא כך, או שהאדם הופך להיות קהה, גם, חסר רגש רוחני, וחסר רגש גשמי ונגזר עליו לסחוב את חייו כפי שגוררים עגלה עד קץ ימיו, עד הגיעו אלי קבר - אוי לו לאדם שכך עוברים חייו.

ככל שהדור מגיע למקומות שפלים יותר, ככל שהקטרוג בין תלמידי חכמים וההתנכרות גדולים יותר, כך תובעת יותר הנפש לתור אחר אותם מעמקים פנימיים.

זו בוודאי העבודה המחייבת את האדם כל השנה כולה, אך היא נדרשת בפרט בימי אלול. זה מתחיל מגעגועים של "**...אני לדודי ודודי לי...**", גילוי של אורו יתברך שמו בבחינת של "**לדוד ה' אורי**" (תהילים מזמור כז) אבל עדיין יש מסך המבדיל - עוונותיהם של ישראל שלא מאפשרים להם להרגיש את הקדושה, את החיבור לבורא, לאחר שהוסר אותו מסך המבדיל - עקב החרטה על העוונות ביום הכיפורים, אזי האדם זוכה להיכנס ל"**בצל כנפיו...**"

אלה שחיים את חייהם בדרך זו, מברכים אחד את השני: "**עולמך תראה בחייך**": (תלמוד בבלי ברכות דף יז) - זה עולם גן עדן - עולם פנימי שהאדם זוכה להיכנס אליו עוד בחייו, בעולם הזה.

אין זו רק התכלית של הבריחה מהצרה אלא גם תכלית המציאות עצמה - להגיע לעולם הפנימי. עומק הניכור בגשמיות, עומק הטומאה ברוחניות שנמצאים כאן, מכריחים את מי שהוא בעל רגש רוחני להגיע לאותו עולם.

שנזכה ב'עזרת השם' שימי אלול יאירו את אורם על כנסת ישראל ועל כל יצורי תבל בכלל, שיכירו וירגישו את עומק המקום, הזמן והמצב שבהם אנו נמצאים, ומאותו עומק של מקום זמן ומצב תתגלה התביעה האמתית לחזור אליו יתברך שמו.

"וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בְּהַשֵּׁם אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כְּלַכֵּם הַיּוֹם" (דברים ד ד).

- [\[המיטב של בלבבי 1\]](#)
- [\[תפילת שמונה עשרה שלם 2\]](#)

Source: <https://bilvavi.net/shiur/oin-133> תפילה-133

Links

- [1] <https://bilvavi.net/best.of.bilvavi>
[2] <https://bilvavi.net/tefillah>